

تئاتر ارمنیان در آذربایجان

آندرانیک هویان

تئاتر ارمنیان قفقاز در سال ۱۸۵۹ به وسیله جوانی از ارمنیان کشور عثمانی که در مدرسه نرسیسیان تحصیل می‌کرد بنیان نهاده شد. ولی تئاتر ارمنیان تبریز در حدود بیست سال بعد آغاز گردید. یعنی در حدود سال ۱۸۷۹، برخی بر این باورند که نخستین نمایشنامه در سال ۱۸۷۷ در تبریز اجرا شده است. یادداشتهای کشیش پاپازیان بنیانگذار تئاتر ارمنیان تبریز، تاریخ آغاز فعالیتهای هنری را در تبریز روشن می‌سازد. او می‌نویسد:

«در ماه آوریل ۱۸۷۹ م / ۱۲۵۸ ش. برای کمک به قحطی‌زدگان شهر وان در حیاط خانه خودمان چادر زدیم و برای نخستین بار نمایشنامه‌ای اجرا کردیم. مبلغ هشت لیره، از این اجرا عاید گردید که برای انجمن حمایت از قحطی‌زدگان شهر وان فرستادیم.»

در آن زمان کشیش مسروپ پاپازیان که مدیر مدرسه ارمنیان «در محله قلعه تبریز» بود، همانگونه که از یادداشتهای او برمی‌آید، تصمیم گرفت نمایشنامه‌ای اجرا کند، او جوانان ارمنی تبریز را دعوت به همکاری کرد، آنان پذیرفتند و پس

از چند جلسه گفت و شنود نمایشنامه‌ای انتخاب کردند. «لازمست یاد ابراهام یانولیان را که در این راه کوشش بسیار کرد گرامی بداریم» بیشتر این جوانانی که به همکاری با کشیش پاپازیان پرداختند آموزگاران مدرسه آرامیان بودند. نمایشنامه‌های انتخاب شده، نمایشنامه‌های «پادشاه آشوت» و «دو گرسنه» بودند. آنها به تمرین پرداختند، روزهای بسیار جالب و نشاط‌انگیزی برای آنان بود. جوانانی که در نمایشنامه نقشی داشتند به هیجان آمده بودند، تلاش بی‌وقفه آنان بی‌نتیجه نماند و نمایشنامه آماده اجرا شد.

در مقابل آنان سؤال بزرگی خودنمایی می‌کرد. در کجا نمایشنامه را اجرا کنند، نه سالن تئاتری وجود داشت و نه اطاق بزرگ و وسیعی یافت می‌شد. چاره آنرا یافتند. در پشت ساختمان مدرسه آرامیان محوطه وسیعی وجود داشت. در آنجا چادر زدند و صحنه تئاتر درست کردند، خلیفه باردو قیوموس خلیفه ارمنیان آذربایجان به یاری آنها شتافت و برای کاری که شروع کرده بودند آنها را مورد حمایت قرار داد و تشویق و ترغیب کرد. کشیش مسروپ پاپازیان کارگردانی این اجرا را به عهده داشت. ضمناً او منشی صحنه نیز بود. همه چیز برای به روی صحنه آوردن نمایشنامه‌ها آماده بود، ولی ناگاه مشکل بزرگی پدیدار شد، هیئت امنای مدرسه مانع اجرای نمایشنامه در محوطه مدرسه شدند، چون گمان می‌کردند، ممکن است مقامات دولتی نظر نامساعدی نسبت به مدرسه ارمنیان پیدا کنند و از ادامه فعالیت مدرسه جلوگیری نمایند و در نتیجه ضرر جبران‌ناپذیری به آموزش دانش‌آموزان ارمنی وارد آید. هیئت امنای مدرسه هم چنین آموزگاران را که در نمایشنامه‌ها نقشی داشتند تهدید کردند و گفتند چنانچه نمایشنامه در مکانی دیگر اجرا شود و آنها در آن شرکت کنند، اخراج خواهند شد. نقش آفرینان به این تهدیدها توجهی نکردند، چادرها و صحنه را برچیدند و به خانه کشیش مسروپ پاپازیان منتقل کردند و مجدداً چادرها را برپا کرده و صحنه را آماده ساختند، توجه همگان به این اجرا جلب شده بودند، همه می‌خواستند در آن حضور یابند. هیئت امنای مدرسه با

مشاهده استقبال شدید مردم، آنها نیز سعی کردند در محل اجرای نمایشنامه حضور یابند ولی موفق نشدند.

نقش آفرینان با شایستگی نقش‌های خود را ایفا کردند، نمایشنامه به نحو شایسته‌ای اجرا شد و تماشاگران با خرسندی محل نمایش را ترک کردند تا مدتها این اجرا نقل محافل و مجالس بود و آنانی که موفق به دیدن نمایش نشده بودند تقاضای اجرای مجدد آن را داشتند و بسیاری از کسانی که اجرای نمایشنامه را دیده بودند باز مشتاق دیدن دوباره آن بودند. گروه تئاتر مزبور در سال ۱۸۷۹ سه بار نمایشنامه مزبور را به روی صحنه آورد، مبلغ هشت لیره عاید گردید که به شهر وان فرستاده شد.

در طی سالهای ۱۸۸۰ و ۱۸۸۱ تعدادی نمایشنامه به روی صحنه آورده شد، بیشتر این نمایشنامه‌ها از زبان فرانسه به زبان ارمنی ترجمه شده بود. کشیش پایازیان هنگام اقامت در روسیه اجرای نمایشنامه «تاجر ونیزی» را دیده بود. او براساس آنچه از این نمایشنامه در ذهنش مانده بود نمایشنامه‌ای به نام «دادگاه عدل» نوشت و آن را به روی صحنه آورد. دوستداران هنر تئاتر مانند سایر شهرها بازیگر زن نداشتند، و سعی می‌کردند نمایشنامه‌ای اجرا کنند که نقش زن نداشته باشد، چنانچه در نمایشنامه‌ای پرسوناژ زن وجود داشت، مردان آن نقش را ایفا می‌کردند.

نخستین زنی که بر روی صحنه تئاتر تبریز ظاهر شد و به نقش آفرینی پرداخت «آشخن» دختر کشیش مسروپ پایازیان بود. که در مدرسه ارمنیان تبریز تدریس می‌کرد. شرکت کشیش پایازیان به عنوان کارگردان و دختر او به عنوان بازیگر برای عامه مردم عجیب بود و مردم آنها را به یکدیگر نشان می‌دادند و می‌گفتند «کشیش اوین باز»^۱ و «دختر اوین باز» ولی آنها توجهی به سخنان مردم نمی‌کردند.

در آن روزگار چون سالنی برای اجرا وجود نداشت بیشتر نمایشنامه‌ها در منزل تیگران گوریان که مردی فاضل بود اجرا می‌شد. او منزل مسکونی خود را در اختیار گروه تئاتر قرار داده بود و یکی از حامیان صدیق هنر تئاتر بود و از هیچ کمکی کوتاهی نمی‌کرد، آبراهام پانولیان نیز تعدادی نمایشنامه کارگردانی کرد. در طی آن سال‌ها نمایشنامه‌های زیر اجرا گردید:

«تخت شکارچیان پول»، «پزشک قلبی»، «پزشک پرنده»، «پزشک عشق»، «خاکهای سیاه»، «دادگاه عدالت» و «آرشاک دوم».

در سالهای ۸ - ۱۸۸۷ م. / ۱۲۶۶ ش. آواک آواکیان گروه تئاتری متشکل از دوازده تن تشکیل داده و در سالن مدرسه آرامیان چند نمایشنامه با حضور والی آذربایجان اجرا کرد که بسیار مورد توجه قرار گرفت. نمایشنامه «په‌پو» که به وسیله آبراهام پانولیان از زبان ارمنی به ترکی ترجمه شده بود به ترکی اجرا شد. در پائیز سال ۱۸۸۸ گروه تئاتر ارمنیان تفلیس با شرکت «س. سافرازیان» و «آلما» همسرش در سالن تئاتر مدرسه آرامیان چند نمایشنامه از جمله نمایشنامه «آتلولو» و نمایشنامه کمدی «خواهر و برادر» را به ترکی اجرا کردند، نمایشنامه آتلولو اولین بار بود که در تبریز اجرا می‌شد یکی از نقش آفرینان آن خانم «شوشانیگ مالین تسیان» آموزگار مدرسه دختران بود. در پائیز سال ۱۸۸۹ مجدداً زوج سافرازیان به تبریز آمدند و چند نمایشنامه به زبان ارمنی و چند نمایشنامه کمدی و نمایشنامه اتلولو را به زبان ترکی اجرا کردند.

امیر علیزادگان محقق تئاتر در سلسله مقالاتی که در فصلنامه تئاتر، تاریخچه تئاتر تبریز را نوشت در بخشی از مقاله به اجرای نمایشنامه اتلولو و یک نمایشنامه کمدی که به ترکی اجرا کرده‌اند اشاره می‌کند او می‌نویسد:

«جماعت ارامنه چند سال است... در حیاط مکتب ملت ارامنه توی قلعه سالن

۱- امیر علیزادگان «تاریخچه تئاتر در تبریز» فصلنامه تئاتر سال اول، شماره اول، بهار

مخصوصی درست کرده هر سال دو سه بار در آنجا اسباب تئاتر فراهم آورده منافع آن را به مخارج مکتب مذکور می‌رسانند. امسال نیز مسیو صفرازیان نامی از ملت ارمنیه و در عمل تئاتر دارای مهارت تمام است با زن خود و دیگر عملجات از مملکت روس وارد تبریز شد. شب هشتم ماه ربیع‌الاول، مجلس تئاتری در نهایت خوبی فراهم آوزد. درام اوتیللو شکسپیر را که از درامهای مشهور است و یک کومیدی با مزه با لعنت ترکی داده شد که زیاده بر آنچه تصور است موجب انبساط خاطر حضار با احترام گردید شب تئاتر... آقای امیر نظام... با بسیاری از بزرگان و خوانین معظمه ولایت تشریف فرمای تئاتر شده از فراهم آوردن مجلس تئاتر اظهار خوشنودی و مباشرین تئاتر را مورد نوازش داشته مبلغ هفتاد تومان به رسم انعام به مکتب مذکور و دو طاقه شال به مسیو صفرازیان و یک طاقه شال هم به مباشر تئاتر مرحمت فرمودند.

باری مسیو صفرازیان خیال دارد که دو سه بازی دیگر در تئاتر مذکور به موقع تماشا بگذارد و در پی فراهم آوردن اسباب آن است. از قراری که مذکور می‌داشت گفتگوی مجالس بازی خواه درام خواه کومیدی به لغت ترکی... بود که تمامی حضار را از موضوع و محمول مطلب آگاهی حاصل نماید.

گروه تئاتر ارمنیان نیز برای همشهریان ترک زبان خود نمایشنامه‌هایی به ترکی اجرا می‌کردند. تلاش دوستان ارمن تئاتر بی‌وقفه ادامه داشت. هرازگاهی نمایشنامه‌ای به روی صحنه آورده می‌شد. ولی فقط مردان مجاز به دیدن نمایش بودند و زنان اجازه حضور در سالن تئاتر را نداشتند، این وضع تا سالهای ۱۸۹۰ ادامه داشت، تا آنکه در ۱۸۹۱ چند تن از بانوان محلی در سالن تئاتر حضور یافتند. در ۱۸۹۲ گروهی از زنان آموزگار مدرسه محله لیل‌آباد، نمایشی برای زنان ترتیب دادند و زنان تبریز برای نخستین بار موفق به دیدن نمایش شدند و با هنر تئاتر آشنا گردیدند. در جشنهای ژانویه سال ۱۸۹۲ بنیان جشن «درخت کاج» نهاده شد و دوشیزگان و بانوان ارمنی تبریز بدون توجه به غیبت و سخن‌چینی پاره‌ای از مردم پا بر صحنه تئاتر نهادند.

به این ترتیب از آغاز دهه نود اساس هنر تئاتر ارمنیان تبریز بر بنیان مستحکمی نهاده شد. در هر دو محله ارمنی نشین تبریز مرتباً نمایشنامه‌هایی اجرا می‌شد. به تدریج هنرمندان با استعدادی بر صحنه تئاتر ظاهر شده و درخشیدند. و ارج نهادن به این هنر ارزشمند افزون‌تر شد، هنر تئاتر که چند سال پیش از آن تاریخ در نظر برخی از مردم نوعی مسخره‌بازی بود، جایگاه واقعی خود را در میان عامه مردم پیدا کرد. و مردم آن را به عنوان هنری پراج پذیرفتند. در هر دو محله سالن تئاتر ساختند. تالار تئاتر محله لیل‌آباد در ۱۸۹۵ ساخته شد ولی تالار تئاتر قلعه قدیمی‌تر است. در سال ۱۹۰۰ در هر دو محله «انجمن دوستداران تئاتر» تشکیل شد گرچه ابتدا تعداد اعضای آنها کم بودند ولی به تدریج بر تعداد آنها افزوده شد. تقریباً در همان زمان «انجمن دوستداران موسیقی» نیز پا به عرصه وجود نهاد که بعداً به «انجمن دوستداران تئاتر» محله قلعه پیوست و نام انجمن مزبور به «انجمن دوستداران تئاتر و موسیقی» تغییر یافت.^۱

در روز یکشنبه دوم آوریل ۱۹۰۰ م. برابر با سیزدهم فروردین ۱۲۷۹ ش. در تالار تئاتر مدرسه لیل‌آباد دو نمایشنامه به روی صحنه آورده شد، نمایشنامه اول، نمایشنامه کم‌دی در چهار پرده به نام «محاسبه اشتباه» نوشته آ. یرِچیان و نمایشنامه دوم به نام «پاربولی» اثر مولیر، نقش آفرینان نمایشنامه «محاسبه اشتباه» عبارت بودند از:

آقای. ی. فرانگیان - در نقش مسولومون، استپانیچ حکیمیان پزشک.

دوشیزه آ. درهاروتیونیان - در نقش آتنا داور یلووا همسر او

آقای م. هاروتیونیان - در نقش نیگولا ایوانیچ ناخاراریان پزشک.

دوشیزه آ. هاکوپیان - در نقش یلنا باووا همسر ناخاراریان آقای آ. محراب

- در نقش میجنوردیان

تئاتر ارمنیان در آذربایجان ۱۳

آقای د. گلماسیان - در نقش هایرید اسدیچ ماهاسیان
دوشیزه و. هوسپیان - در نقش شارلوتا ساوه لونا همسر او
آقای آ. گریگوریان. در نقش سیراگان آقا
آقا ه. هاگویان - در نقش ساقموسیان بازرگان
آقای آ. امیرخانیان - در نقش بارزامیان بازرگان
آقای ه. میرزایان - در نقش گارو نوکر ناخاراریان
آقای م. زاراتیان - در نقش مسروپ آشپز حکیمیان
آقای س. هوهانسیان - در نقش ماتوس نوکر میجنوردیان
نقش آفرینان نمایشنامه دوم عبارت بودند از:

آقای م. زرافیان در نقش باربولی
دوشیزه آ. درهاروتیونیان - در نقش آنژلیک همسر او
آقای ا. محراب - در نقش دوگا اول همسایه باربولی
آقای ی. فراندیان - در نقش گورژیبوس پدر آنژلیگ
آقای آ. گریگوریان - در نقش والرئوس عاشق آنژلیگ
دوشیزه س - هوهانسیان - در نقش گادو خدمتکار آنژلیک

بهای بلیط به شرح زیر بود. ردیف اول ۱۶ قران، ردیف دوم ۱۴ قران، ردیف سوم دوازده قران، ردیف چهارم ۱۰ قران، ردیف پنجم ۹ قران، ردیف ششم ۸ قران، ردیف هفتم ۷ قران، ردیف هشتم ۶ قران، ردیف نهم ۵ قران، ردیف دهم ۴ قران، ردیف یازدهم ۳ قران، ردیف دوازدهم ۲ قران، ردیفهای سیزدهم و چهاردهم یک قران.

در طی سالهای ۲ - ۱۹۰۱ تعدادی نمایشنامه به وسیله انجمن‌ها و گروه تئاتر آموزگاران و خواهران فلیگیان اجرا شد که در آنها تعداد بسیاری از دوستان هنر تئاتر به نقش‌آفرینی پرداختند، تعدادی از نمایشنامه‌های مزبور عبارتند از:

«عروسی کرچینسکی»، «خدعه‌های اسکاپن»، «مرگ موش»، «در زیر نقاب»

نوع دوستی»، «گرت گرت»، «گدایان اشراف زاده»، «خانواده جنایتکار»، «عیش و نوش در اور تاجای»، «فجر» (در دو نوبت)، «مهر و ژان»، «مدیا»، «خواهر ترزا»، «آنجلو» و «بچه موش».

در سالهای بعد نمایشنامه‌های بیشتری به روی صحنه آورده شد. نمایشنامه‌هایی که بیشتر مورد توجه قرار گرفت عبارت بودند از: «بیگانگان»، «به خاطر تاج»، «چراغهای خاموش شونده»، «آشنایان»، و «هقینه».

عواید بیشتر نمایشنامه‌هایی که اجرا می‌شد صرف کمک به مؤسسه‌های خیریه و مدارس می‌گردید. هیئت امنای مدارس ارمنیان تبریز بخشی از بودجه سالیانه مدارس را از طریق اجرای نمایشنامه‌ها تأمین می‌کردند. هیئت رئیسه کتابخانه ارمنیان، انجمن‌های خیریه زنان ارمنی، نیز از گروه‌های تئاتر انتظاراتی داشتند. تعداد نمایشنامه‌هایی که در طی یک سال در تبریز اجرا می‌شد. بیشتر از تعداد نمایشنامه‌هایی بود که در شهر تفلیس مرکز فرهنگی و هنری قفقاز به روی صحنه آورده می‌شد.

بهای بلیط ردیف جلو از ۱۲ تا ۲۰ قران بود و این مبلغی بود که پرداخت آن برای عامه مردم مشکل بود، ولی با وجود این، در هر اجرا سالن نمایش مملو از تماشاگر می‌شد. گران بودن بهای بلیط نمایش این فکر را در مردم به وجود آورده بود که تئاتر مختص طبقه ثروتمند است. در تبریز و سایر شهرها و روستاهای ارمنی نشین بیشتر، نمایشنامه‌هایی به روی صحنه آورده می‌شد که از زبان فرانسه ترجمه شده بود. ولی یکی از نمایشنامه‌هایی که از آن استقبال بسیار شد. نمایشنامه «فجر» نوشته و اهرام پاپازیان هنرمند نامدار ارمنی بود.

این نمایشنامه دوبار در تبریز و یک بار در سلماس نمایش داده شد، موضوع نمایشنامه زندگی مردم یک روستا در عثمانی بود.

در سال ۱۹۰۳ م. / ۱۲۸۲ ش. نمایشنامه حکایت نوشته «قازاروس آقاپان» به وسیله گروه تئاتر «آناهد» تبریز در تالار مدرسه «هایگازیان تاماریان» به روی صحنه آورده شد. در تصویری که از این اجرا باقی است نقش آفرینان به این شرح می‌باشند.

تصویر نقش آفرینان نمایشنامه «حکایت» که در ۱۹۰۳ در تبریز اجرا شد.
(با تشکر از آقای هانری خالویان که این عکس را برایم فراهم کردند.)

ردیف ایستاده از چپ به راست: گریگور هاروتیونیان، آرامائیس اصلاتیان،
هریسیمه دراستپانیان، سیرانوش بالالیان، مگردیچ زاکاریان، آرمناک آفتاندیلیان،
ردیف دوم: همایاک قره‌داغی، کاسپار هاگویان، لئون گریگوریان، هتینه
گریگوریان، ایسکوهی بوداگیان، آرمناک آفتاندیلیان.
ردیف سوم: آرسن دانیلیان، ایسگوهی اوهانیان، و، ویکتور آفتاندیلیان.

سال ۱۳۲۳ سالی پر بار برای تئاتر ارمنیان تبریز بود، آنان در این سال ده نمایشنامه به روی صحنه آوردند. بیشتر نمایشنامه‌ها در روزهای یکشنبه اجرا می‌شد، برای هر نمایشنامه پوستری چاپ و توزیع می‌شد. سه یا چهار سطر اول این پوسترها به زبان فارسی و بقیه آن به زبان ارمنی بود. در بعضی از پوسترها جملاتی نوشته شده که اکنون کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد، در معرفی برخی از اجراها بخشهای کوچکی از این جملات آورده می‌شود. نمایشنامه‌هایی که در سال ۱۳۲۳ به وسیله هنرمندان ارمنی در تبریز اجرا شده است. به قرار زیر است:

در اردیبهشت ماه ۱۳۲۳ به ابتکار «اتحادیه رانندگان آذربایجان» نمایشنامه «جنایات یا سه بینوا» اثر «الکساندر دوما» به وسیله هنرمندان گروه تئاتر دراماتیک ارمنیان تبریز به روی صحنه آورده شد. در بخشی از پوستر این نمایشنامه نوشته شده است:

«در صحنه شیر و خورشید سرخ روز سه شنبه ۱۲ اردیبهشت از طرف هنریشگان درام نمایش «جنایات یا سه بینوا». اثر «آ. دوما» به موقع تماشاگذارده خواهد شد. بلیطها در کاسه تئاتر به فروش می‌رسد». نقش آفرینان این نمایشنامه عبارت بودند از:

خانم آرشالویس، آقایان، آرمناک آهارونیان، گریش، یفبار، آسو هوهانسیان بهای بلیطها ۱۵ تا ۶۰ ریال بود. در متن پوستر نامی از کارگردان برده نشده ولی اشاره به گروه کارگردان‌ها کرده است، در بخشی از پوستر که به ارمنی است نوشته شده:

«از مدعوین محترم تقاضا می‌شود در ساعت تعیین شده در سالن حضور یابند، و در صندلی مشخص شده بنشینند، بعد از زنگ دوم درهای سالن بسته شده و کسانی که دیر آمده باشند از دیدن پرده اول محروم خواهند شد.»

در پایان پوستر نوشته شده «در هنگام اجرای نمایشنامه و در زمان آنراکت

ارکستر سازهای زهی به سرپرستی آقای لئون گریگوریان آهنگ خواهند نواخت.»

روز یکشنبه هفدهم اردیبهشت ماه ۱۳۲۳ برابر با هفتم ماه می ۱۹۴۴ در سالن شیر و خورشید سرخ، گروه تئاتر دراماتیک ارمنیان تبریز نمایشنامه «سیبیراگان» را اجرا کردند.

سومین نمایشنامه‌ای که در اردیبهشت ماه ۱۳۲۳ اجرا شد نمایشنامه «سیاوش و سودابه» به زبان فارسی بود. در پوستر نمایشنامه نوشته شده بود: «در صحنه شیر و خورشید روز یکشنبه ۲۴ اردیبهشت ۱۳۲۳ از طرف هیئت هنرپیشگان درامادیق [دراماتیک] ارمانه نمایش با عظمت تاریخی و عشقی «سیاوش و سودابه» از شاهنامه فردوسی شکوه و جلال دربار باستانی ایرانی، میهن پرستی، شهامت، و ملت دوستی فردوسی تمام خصائل نیک را در این اثر گنجانند. بلیط در کاسه تئاتر (گیشه تالار نمایش) به فروش می‌رسد. مدیر مسئول. آ. آرزومانیان.»

نقش آفرینان نمایشنامه‌ها عبارت بودند از:

خانمها، آرشالویس، دشخوهی آقاپان، آهارونیان، آرام، گریشا، یفبار، هرایر هوهانسیان، آسوهوهانسیان، نام کارگردان نوشته نشده ولی اشاره به گروه کارگردانان کرده است چهره پرداز آ. آرزومانیان.

در آخرین یکشنبه اردیبهشت ماه یعنی ۳۱ اردیبهشت ماه ۱۳۲۳ برابر با ۲۱ ماه می ۱۹۴۴ نمایشنامه «غروب خنده» بنا به تقاضای ارمنیان تبریز در سالن تئاتر ارمنیان اجرا گردید.

«اتحادیه رانندگان آذربایجان» مجدداً به نفع کودکان بی‌بضاعت نمایشنامه «سیبری» را با همکاری گروه تئاتر دراماتیک ارمنیان تبریز روز ۲۸ می ۱۹۴۴ به روی صحنه آورد، در بخش فارسی پوستر نمایشنامه مزبور نوشته شده است: «در صحنه شیر و خورشید سرخ روز یکشنبه ۷ خرداد ۱۳۲۳ از طرف هیئت هنرپیشگان دراماتیک ارمانه نمایش با ابهت عشقی و اخلاقی «سیبری» به موقع تماشا گذارده خواهد شد... مدیر نمایش آ. آرزومانیان.»

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ

ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՄԱՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՅՈՒՆԱՐ ԿԵՆՏՐԱԼ ԿՈՄԻՏԵ

نقش آفرینان نمایشنامه عبارت بودند از خانمها: آرشالویس، آسیا، هراهاد، دشخوهی و دوشیزه هاسمیگ. آقایان، گقام آفتاندیلیان، آرمناک آهارونیان، یقبار، آسوهوانسیان، هریر، کارگردان یقبار.

با شروع فصل پائیز همانسال فصل تئاتر ارمنیان تبریز نیز آغاز گردید. نمایشنامه «برای شرف» نوشته «شیروانزاده» نویسنده شهیر ارمنی که بارها این نمایشنامه او در شهرهای مختلف ایران و خصوصاً تهران به وسیله گروههای مختلف به روی صحنه آورده شده است آغازگر فصل تئاتر ارمنیان تبریز بود. از نیمه دوم سال ۱۳۲۳ آرامائیس آقامالیان یکی از چهره‌های تابناک تئاتر ارمنیان و بازیگر بعدی سینمای ایران آغاز به فعالیت کرد.

نمایشنامه «برای شرف» در چهار پرده در روز یکشنبه ۹ مهرماه ۱۳۲۳ برابر با اول اکتبر ۱۹۴۴ در سالن شیر و خورشید سرخ تبریز به روی صحنه آورده شد. نقش آفرینان این نمایشنامه عبارت بودند از خانمها: آرشالویس، آسپیگ، دشخوهی، مایا، و آقایان: آ. آهارونیان، آ. آقامالیان، یقبار، زاکاریان، س، موسسیان، آسو هوهوانسیان، ه بدروسیان، صحنه آرا: آ. آرزومانیان، کارگردان: آرا مائیس آقا مالیان.

دومین اجرای ارمنیان تبریز در مهرماه ۱۳۲۳، اپرت «سوس و واریتیر» اثر «برج بروسیان» در چهار پرده بود. در بخشی از پوستری که برای تبلیغ این اپرت تهیه و توزیع کرده بودند نوشته شده بود:

«روز یکشنبه ۱۶ مهرماه ۱۳۲۳ در صحنه شیر و خورشید سرخ از طرف هیئت هنرپیشگان تئاترال ارامنه با اشتراک آقای مانوکیان «سوس و واردیطر» اپرت در ۴ پرده مفصل رژیسور مانوکیان. مدیر مسئول سرکیس ملیکیان». نقش آفرینان این دو اپرت عبارت بودند از: خانمها، یلنا آودیسیان، دشخوهی هوهوانسیان، مایا میناسیان، آقایان - آرامائیس آقامالیان، آرمناک آهارونیان، آسوهوانسیان. و. هریر، رهبر ارکستر، لئون گریگوریان - کارگردان م. ملیکیان.

در آبان ماه ۱۳۲۳ ارمنیان تبریز یک نمایشنامه در تالار شیر و خورشید به روی

در صحنه شیروخورشید سرخ یکشنبه ۹ مهر ماه ۱۳۲۲ از طرف هنرپیشگان ارمنه نمایش عشقی و اخلاقی

برای شرافت

موقع تماشا گذارده خواهد شد بلیطها در کاسه تیاتر بفروش میرسد

شروع ساعت ۸ ونیم بعد از ظهر

مدرسه اول مسرود عجبیان

ՇԻՐՈՒՄԻՆԻՐՇԻԳ ԹԱՏՐՈՆ

ԹԱԽԻՐԶԻ ԶԱՅ ԹԱՏՏԵՐԱԿԱՆ

Վ Ա Ր Զ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԽՈՒՄԲԸ

ԿՐԻՏԵՄԻՐԻԷ

ՇԻՐԿԱՆ ԶԱԴԷՒ

ՊԱՏԻԻ ՀԱՄԱՐ

ԴՐԱՄԱ ԶՈՐԱ ԿՈՐԻՄՈՒԹԵԱՄԵ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒՄ ԵՆ՝ Տ. Տ. ՈՐԵՂՈՍՍ, ՈՂՆԵԿ, ԳԵՂՈՒՇԻ, ՄԵՆՈՒ, Գ. Գ. ԱՆՈՐՆԵՐՆ Ո.,

ԵՂՍԵՂԵՆ Ա., ԵՓԻՍԸ, ԶԱԲՆԱՐԵՆ Լ., ՄՈՎՍԻՍՆ Ս., ՅՈՎՀԱՆՆԻՍՆ ԱՍՈ,

ԳԵՏՐՈՍԵԱՆ Լ.

ՏՈՒՍԵՐ ԿՈՐԻՐԻՔ ՎԱՆՁՈՒՄՈՒ ԵՆ «ԱՆԵՋԱՐ» ԵՆ «ՄՈՐԻՔ» ՄԱԿԱԶԻՆՆԵՐՈՒՄ Գ ՈՒՅՈՒՆ

ՄԿԲՁՆԵՆ ԳՐԱՅԵՆՈՒԹԻՒՄ ԿՈՒ ԿԵՐԱՌԱՅՈՒՄՈՒ ՄԸ ԹԱՏՏԻՐԻ ԿՈՍՄՈՊՈՒՄ

ԲԵՄԱԳԻՐՆԵՐ՝ ԱՂԱՄԱՆԱՆ ԵՆԹԱՐ

ԱՐՄԵՆԻԱՏԵՐԱՍՈՒՄ Մ. ԱՋԻՄԵԱՆ

ԲԵՄԱՑԱՐԳԱՐ

ՄՐԱԷ՝ ՊԱՏ. ԿԱՐՊՈՒԳՐԶ

Ա. ԱՐՁԱՆՄԱՆՆԱՆ

Ս. ՄԵՆԷՔԻՆԱՆ

ՍԿԻԶԲՆ ԵՐԵԿՈՑԵԱՆ ՈՒՂՈՂ ԺԱՄԸ 8-ԻՆ

ՄԿԿՐՈՐ ԶԱՆԳԻՆ ԵՆՅՈՒ ՄՈՒՏԻՔԻ ԿՈՒՄԻՏԷ ԿՐ ԳՈՒԿՈՒ

پیشانیہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
وزارت عالی تعلیمات اسلامی

صحنه آوردند. نمایشنامه «عشق و خیانت» اثر «شیلر» در پنج پرده روز یکشنبه ۲۱ آبان ماه برابر با ۱۲ نوامبر ۱۹۴۴ به کارگردانی سدرآگ آراکلیان اجرا شد. در بخشی از پوستر این نمایشنامه نوشته شده است:

«از طرف هنریشگان» ارامنه نمایش با عظمت و عشقی و اخلاقی «عشق و خیانت» به موقع تماشا گذارده خواهد شد.»

نقش آفرینان نمایشنامه عبارت بودند از: خانمها: آرشالویس، دشخوهی، آقایان آرمناک آهارونیان، سدرآگ آراکلیان. آرزمانیان، ییراد. کارگردان نمایشنامه: سدرآگ آراکلیان و صحنه آرا: آ. آرزومانیان.

ارمنیان تبریز در روزهای ۱۲ و ۱۹ آذرماه ۱۳۲۳ دو نمایشنامه به روی صحنه آوردند. در روز یکشنبه ۱۲ آذرماه ۱۳۲۳ برابر با سوم دسامبر ۱۹۴۴ نمایشنامه «کورادو» نوشته «حیاکومدی» در تالار انجمن تئاتر ارمنیان تبریز به کارگردانی یفبار و آرامائیس آقامالیان اجرا شد.

نمایشنامه «به بو» اثر فناناپذیر «سوندوکیان» نمایشنامه نویس شهیر ارمنی از نمایشنامه هائی است که بسیار مورد توجه و خواست ارمنیان می باشد. ارمنیان تبریز برای اجرای دوم در آذرماه نمایشنامه «به بو» را برگزیدند، این نمایشنامه در سه پرده به کارگردانی، یفبار و آرامائیس آقامالیان در تالار انجمن تئاتر ارمنیان تبریز در روز یکشنبه ۱۹ آذرماه ۱۳۲۳ برابر با ۱۰ دسامبر ۱۹۴۴ اجرا گردید.

گروه تئاتر دراماتیک ارمنیان تبریز روز یکشنبه هفتم آوریل ۱۷/۱۹۴۶ فروردین ۱۳۳۵ ش. در تالار مدرسه فردوسی ساعت ۷ بعدازظهر نمایشنامه «آرتسویک» درام لیریک در چهار پرده به کارگردانی «یفبار» را به روی صحنه آورد.

در پوستری که برای این اجرا چاپ و توزیع شد، نام نمایشنامه محل روز و ساعت اجرا در دو سطر به زبان ترکی نوشته شده است، بقیه متن آن به زبان ارمنی است. نقش آفرینان این نمایشنامه عبارت بودند از خانمها: آرشالویس، دشخوهی، آروهاد، آنیگ و آقایان: آ. آهارونیان، سامول آراکلیان، آسو

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

هوهانسیان، آبکار ماته ووسیان و یفیار.

بهای بلیط از ۱۰ تا ۵۰ ریال بود. شماره ثبت شهربانی و معارف و محل چاپ پوستر به ترکی نوشته شده است. نمایشنامه «آردزویگ» در روز سه‌شنبه ۱۶ آوریل / ۲۶ فروردین ماه ۱۳۳۵ برای بار دوم در تالار اجتماعات ارمنیان تبریز اجرا شد. بهای بلیط از ۵ تا ۲۵ ریال بود. در این پوستر نیز نام نمایشنامه، محل و روز و ساعت اجرا و شماره ثبت شهربانی و معارف و محل چاپ پوستر به ترکی نوشته شده است.^۱

نمایش در سایر نقاط آذربایجان

در شهرها و روستاهای ارمنی‌نشین آذربایجان آموزگاران مدارس نقش عمده‌ای در به وجود آوردن گروه‌های تئاتر و به روی صحنه آوردن نمایشنامه‌ها داشتند، از نقاطی که بعد از تبریز نمایش در آن اجرا شد منطقه سلماس بود، نخستین تالار تئاتر در سال ۱۸۹۴ در روستای «هفتوان» با کوشش م. آودیسیان ساخته شد، این تالار در آن روزگار یکی از بهترین و زیباترین سالن‌های تئاتر محسوب می‌شد. پیش از ساخته شدن این تالار، همانند سایر نقاط، نمایشنامه‌ها را در خانه‌ها با زدن چادر و تهیه صحنه تئاتر، اجرا می‌کردند. در سال ۱۹۰۰ در روستای «قلعه‌سر» سالن تئاتر احداث شد. سومین تالار تئاتر در ۱۹۰۴ در روستای «پایاجوگ» بنا گردید و چهارمین، تالار در روستای «ملهم» ساخته شد، تالار تئاتر مزبور، تالار کوچکی بود ولی رضایت خاطر علاقمندان

۱- از آقای مهندس امیل هاکوبیان که مرا در تهیه این مقاله یاری کردند، سپاس فراوان دارم. بوسترهای این مقاله از مجموعه شخصی آقای امیل هاکوبیان است. و همچنین از آقای هانری خالویان که تصویرهای بازیگران نمایشنامه‌ها را فراهم کرده‌اند نیز صمیمانه تشکر می‌کنم.

فرانسوی مدرسه سین صحنه سنده یکشنبه گونی آوریل سنده ۷ آختم ساعت ۷-۵ (فروردین سنده ۱۷) ارمنی آفتورال «سنه سنن طرفندت» «آرتسویک» ۱ ۵۰ یرام ۱۰۰۰ تاشایه قویولاجاق

ՅԵՆՒԿՈՍԻ ԳՊՐՈՑԻ ՍՐԱՀՈՒՄ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ ԻՍԵՆԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ՆԱԿԱԶՆԻՆՈՒԹՅԱՄ

ՀՕԳՈՒՏ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԳՈՆՆԻԻ

ԹԼԱԿՐԻՋԻ ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԽՈՒՄԲԻ
ԳԻՏԱԳԻՐԻ

ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏՈՒՐԳ Ա. ԱՐԱԲՍՄԱՆԻ

ԱՐԾՎԻԿ

ԼԻՏԵՐԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱ ՋՈՐՑ ԳՈՐԾՈՒՄԻԹՅԱՄ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՄԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿՅԱՆԲԻՑ

ՄԱՍՆԱԿՅՈՒՄ ԾՆ

ՏԻՍ ԵՄ ԱՐԾՎԱՐԻՍ ԳԵՊՈՒԶԻ ԱՐԿԱԶԱՏ ԱՆՆԻ Գ. Գ. ԱՐԿ. ԱԶԱՐՆԱՆ, ՍՈՎԵՏ. ԱՐԿՅՈՒՆ.
ԱՍՈ ՀՈՎՀԱՆՆԻԹՅԱՆ ԱՐԿԱՐ ՄԱՏԻՍՈՒՆ ԵՏՐԱՐ

ՏԵՂԵՐԻ ԳՆԵՐԸ 50-ԻՑ 10 ԻԻՈԱ

Տեղեկություններ և ԼԱՅՈՒՆ Ժողովրդավար և Մարտիկ կուսակցություն

ՍԿԻԶԲՆ ԵՐԵԿՈՑԱՆ ԺԱՄԻ 7-ԻՆ

Պատկերասրահի մ. ԵՂԵՐՑԵՆ

Թեմայի մ. ԵՏԵՐԸ

ԵՄ. ՆԱՍԻ, կրթության գանձի ճեմա քրտի կոմիտեի վարչի ին

ԱՅ ԵՄ ԵՄ

Պատկերասրահի կուսակցություն

ԵՄ ԵՄ ԵՄ

ԱՅ ԵՄ ԵՄ

به هنر تئاتر را فراهم می‌ساخت. در طی سالهای ۵ - ۱۹۰۴ در روستاهای سلماس پانزده نمایشنامه به روی صحنه آورده شد. که برای آن زمان رقم قابل ملاحظه‌ای است. تعدادی از نمایشنامه‌های اجرا شده در روستاهای سلماس عبارتند از:

«روزان»، «چراغهای خاموش شونده»، «خانواده مرد جنایتکار»، «اصلان بالاسی»، «به خاطر تاج» و «گدایان اشرف‌زاده».

در ارومیه نخستین بار در سال ۱۸۹۷ نمایشنامه‌ای اجرا شد. مدتی در اجرای نمایشنامه‌ها وقفه به وجود آمد، مجدداً در سال ۱۹۰۲ تعدادی از دوستداران هنر تئاتر گروه تئاتر به وجود آوردند. و دو نمایشنامه اجرا کردند، با عواید حاصله از این اجراها و یاری سایرین توانستند تالار تئاتری در ارومیه بسازند. در خوی، در جوار مدرسه ارمنیان تالار کوچک ولی مناسبی برای تئاتر بنا کردند. در اردبیل و مراغه نیز ارمنیان در حیات مدرسه، سالنهای تئاتر ساختند، بطورکلی در شهرها و روستاهای ارمنی‌نشین آذربایجان هر جا که مدرسه‌ای وجود داشت، تئاتر نیز در جوار آن به وجود می‌آمد.